

DIE GEINSTITUEERDE KERK EN DIE TOEKOMS VAN DIE AFRIKAANSE VOLKSKULTUUR

1. Inleiding

In ons onderwerp gaan dit in die eerste plek oor twee sake wat in geen onduidelike terme omskrywe is nie. Dit gaan om die kerk, nader nog die geïnstitueerde kerk en dit gaan om kultuur, nader nog volkskultuur en nog nader om Afrikaanse volkskultuur.

In die tweede plek gaan dit om die verhouding van die twee sake en in die derde plek om 'n estimasie wat die toekoms van die verhouding betref.

Hoewel die begrippe of sake waarom dit gaan in hierdie onderwerp so duidelik omskryf is, sal dit tog nodig wees om, al is dit heel kort, nadere kwalifisering daarvan te gee soos ons dit sien.

En wat die verhoudinge betref, moet ons eers 'n poging aanwend om dit prinsipiël te bepaal. Daarna kan 'n terugblik in die geskiedenis gewerp word. Want eers na die historiese en prinsipiële oriëntering kan ons dit waag om iets oor die toekoms te sê.

2. Die geïnstitueerde kerk

Naas ander begrippe in die Nuwe Testament wat gebruik word om die kerk te omskrywe, is die een begrip nl. liggaam van Christus miskien die beste om ons die heilshistoriese betekenis van die kerk te laat sien. Dit laat die klem val op die feit dat sowel die wese as die bestaan van die kerk geheel en al geleë is in die Persoon en die werk van Christus. Die beeld van die liggaam van Christus laat ons die innige verbondenheid of liever die eenheid sien wat daar bestaan tussen Christus en die kerk. Hy is die Hoof en die kerk is die lede van dieselfde liggaam. As ons dus praat van kerk dan bedoel ons altyd die Christelike kerk.

Om sy kerk op aarde te vestig het die Hoof van die kerk die besondere ampte laat instel en verorden, die ampte van leraar, ouderling en diaken. Dit is onder leiding van hierdie besondere ampte dat die liggaam van Christus op aarde sigbaar tot vergestaltung kom en gebou word. Op hierdie en

op geen ander wyse nie kan die geïnstitueerde kerk tot stand kom en in stand gehou word. So funksioneer dit lokaal en universeel, met sy betrokkenheid op Christus die Hoof en op die gelowiges wat die liggaam is, met sy vreemdelingskap in die wêreld en sy mandaat ten opsigte van die wêreld.

Nog 'n laaste aspek wil ek beklemtoon ten opsigte van die geïnstitueerde kerk. Dit word so maklik uit die oog verloor en dit is van ontsaglike betekenis ten opsigte van die onderwerp in behandeling. Ons mag naamlik die kerk in sy institutêre openbaring nie beskou as 'n abstrakte, in die lug hangende entiteit nie. Dit bestaan uit mense van vlees en bloed, mense wat midde in die lewenswerklikheid staan. Die kerk bevind hom midde in die stroom van die geskiedenis. Hy het deel aan die geskiedenis en daarom onwillekeurig ook deel aan kultuur. Die kerk is enersyds 'n samelewingsverband, hoewel 'n unieke samelewingsverband.

Andersyds egter is die kerk nie maar 'n menslike vereniging wat ontstaan op grond van menslike inisiatief nie. Daar is 'n vertikale dimensie aan die kerk verbonde wat vrug is van die besondere genade van God in Christus. Die kerk vind sy oorsprong in die verkiesende liefde van God as gevolg waarvan Christus vir Hom in die tyd 'n gemeente vergader en in stand hou.

Die handhawing van die suiwere verhouding van die horisontale en vertikale dimensie van die kerk bewaar dit van profanisering aan die een kant en sakralisering aan die ander kant.

3. Kultuur

Dit is nie vir my nodig om by wyse van grondige ontleding die begrip kultuur te kwalifiseer nie. Dit is deur ander referente genoegsaam gedoen. Ek gee net 'n paar basiese en vir ons onderwerp relevante stellinge.

Kultuur is 'n omvattende begrip. Dit omvat al die aspekte van die menslike denke en doen, al sy bemoeienisse met die kosmos in watter vorm ook al. Ek neem kultuur dus op in die ruim sin van die woord — ook die resultate daarvan soos beskawing wat resultaat is van kultuurarbeid, ook tegniek wat verkeerdlik soms gedegradeer word tot iets

minderwaardigs. Kultuur sluit dus in die geestelike kultuurarbeid van wetenskaplike denkers asook die tegniese kultuurarbeid van die vervaardiger van kombuisware in „tupperware”.

Kultuur was van die begin af vrywillige liefdesdiens aan God en dit moet gestel word onder die gesigspunt van roeping deur God. K. Schilder het in sy besonder prikkelende studie, Christus en Cultuur, die gedagte van die amp van die gelowige onderstreep. Die permanente ampsbesef, ook met betrekking tot die kultuurtaak, laat die Christen as profeet steeds na die Woord van God gryp; as priester leer dit hom om die amptelik-gestempelde lewensliefde en kultuurvreugde as „agape” te sien en nooit te verwar met ’n bloot natuurlike funksie van sy „eros” asof hy daarmee aan Gods roeping kan voldoen; en as koning laat dit hom nooit gryp na die lewe ter wille van die lewe nie maar na sy Skepper wie se kneg en representant hy is (Christus en Cultuur, p. 8, 43 en 116).

Kultuur het met die sondeval egter ’n opstandskarakter verkry. Dit het afvallige, Gode-tergende kultuur geword, dit is in ’n verkeerde rigting en uit verkeerde motief en met verkeerde bestemming beoefen. Waar Gen. 1 en 2 ons die opdragskarakter van kultuur laat sien, laat Gen. 4 en 11, die werke van die Kainsgeslag en toringbou van Babel, ons die opstandskarakter sien. Prototipe is dit van Babilon waarvan die Openbaringsboek spreek, die goddelose kultuurryk van die Antichris in die eindtyd.

In en deur Christus het kultuur as diens aan God in vervulling van sy amp as gelowige weer moontlik geword. Maar in Christus kom daar selfs ’n heerlike motief by. Kultuur kry vir die kind van God ’n dankbaarheidskarakter. Die Nuwe Testament laat ons dit sien as vrugte van dankbaarheid. Dit word weer vrywillige liefdesdiens aan God wat by die skepping reeds taak en opdrag was, maar nou met die dankbaarheidsmotief daarby. Paulus sê in Efesiërs 2 : 10: „Want ons is sy maaksel, geskape in Christus Jesus tot goeie werke, wat God voorberei het sodat ons daarin kan wandel”. Dit kom daarop neer, as ons Paulus se woorde in sy konteks sien, dat die geloof, waaroor dit eintlik in die gedeelte gaan, ons bevry tot die ware Christelike kultuur, sonder selfroem, sonder verdienstesug, in die verrassende spontaniëteit en die

dankbare vanselfsprekendheid van die Christelike liefde.

Christelike kultuur is koninkrykarbeid omdat alles wat staan in die teken van die verlossing in Christus op aarde ook vergestaltung is van die koninkryk van God.

Kultuur, geplaas onder die gesigspunte tot dusver gestel, besit ongetwyfeld ook eskatologiese perspektiewe. Die mens se Christelike kulturele roeping wat gemanifesteer word in sy kultuurarbeid en die resultate daarvan het ewigheidsbetekenis. Openbaring 14 : 13 beklemtoon die waarheid dat die werke van die gelowiges as hulle sterwe, sonder dat daaraan enige verdienstelikheid toegemeet word, met hulle volg. In dié verband, hoewel hieroor heelwat verskil van eksegeese bestaan, kan ook genoem word die uitspraak van Johannes in Openbaring 21 : 24 dat die konings van die aarde hulle heerlikheid en eer sal inbring in die Nuwe Jerusalem.

4. Prinsipiële verhouding tussen kerk en kultuur

Enkele basiese verduideliking is vooraf nodig. Die eerste is die onderskeiding tussen kerk, koninkryk en wêreld. Dit kan die beste geïllustreer word deur die beeld te gebruik van konsentriese sirkels waarvan Christus die sentrum of binneste kern is. Die naaste sirkel stel dan die kerk voor, waarvan Hy die Hoof is. Dan volg die sirkel wat die koninkryk van die hemele voorstel wat veel meer is as die geïnstitueerde kerk maar wat tog ook die kerk insluit. Van die koninkryk is Christus die Koning en dit kom tot vergestaltung oral waar sy Naam bely en beleef word. Die buitenste of derde sirkel stel die wêreld voor waaroor Christus meer en meer sy heerskappy wat Hy in beginsel deur sy dood en opstanding verwerf het, realiter uitbrei want, sê Paulus, „Hy moet as Koning heers totdat Hy al sy vyande onder sy voete gestel het” (1 Kor. 15 : 25). Dr. A. Kuyper het hierdie waarheid al raakgesien:

„Zeker, er is niets tegen om te zeggen, dat alle dingen om den Christus geschiedt, dat derhalve het licchaam van Christus het allesbeheerschende element in de historie vormt en dat op dien grond beleden mag worden, dat de kerk van Christus de spil is, waarom feitelijk het leven der menschheid draait. Wie dit voorbij ziet of ontkent, zal nooit eenheid in de gang der historie ontdekken... De Gereformeerde

belijdenis, die vasthoudt, dat alle dinge, ook in deze wereld, doelt op Christus, dat zijn Lichaam het hoofdelement is, en dat men in dien zin zeggen kan, dat de kerk van Christus het middelpunt der wereldhistorie vormt, levert een beginsel van historiebeshouwing, dat zeer hoog staat boven de gemeene opvatting der geschiedenis" (Gemeene Gratie I, p. 223, 224).

Ondersteuning vir bogenoemde onderskeiding vind ons in Ef. 1 : 20—22. „God het Hom laat sit aan sy regterhand in die hemele, bo alle owerheid en mag en krag en heerskappy en elke naam wat genoem word, nie alleen in hierdie wêreld nie maar ook in die toekomstige. En Hy het alle dinge onder sy voete onderwerp en Hom as Hoof bo alle dinge aan die gemeente gegee, wat sy liggaam is, die volheid van Hom wat alles in almal vervul”.

Uit hierdie Skrifwoord blyk dat Christus Jesus die sentrum is waarom alles draai, die Hoof van die kerk wat met Hom een is en Koning oor alle dinge, maar terselfdertyd word die belangrike plek wat die kerk hier inneem, beklemtoon. Cullmann stel dit so: „Die kerk is nie maar 'n snit nie, maar dit is die enigste punt van waaruit die ganse regering van Christus sigbaar word, en wat hier geskied, werk sigself uit op beslissende wyse in die regering van Christus" (Oscar Cullmann, *Königsherrschaft Christi und Kirche im Neuem Testament*, Zürich, 1941).

As ons hierdie onderskeiding vashou van kerk, koninkryk en wêreld waarvan Christus die sentrum is, kan ons die verhouding van kerk en kultuur ook makliker bepaal.

'n Tweede aspek is 'n wysgerige. Aan die een kant moet gestel word die beginsel van soewereiniteit in eie kring, natuurlik nie absolute soewereiniteit soos die beginsel soms gekarikaturiseer word nie maar afgeleide soewereiniteit. In die ontsluitingsproses van die samelewing kan die bestaan van verskillende verbande wat soewerein in eie kring naas mekaar bestaan met 'n eie aard en funksie nie ontken word nie. Naas die kerk is daar talle samelewingsverbande, maar elkeen het grense. Daarom moet die kerk in sy geïnstitueerde openbaring rekening hou met sy eie bevoegdheid en nie pretendeer, soos die Roomse Kerk of die volkskerk in Protestantse lande, dat hy ten opsigte van alle kulturele aktiwiteite daadwerklik moet meewerk nie. Deur hom daadwerklik te

bemoei met al die konkrete situasies in al die vertakkinge van die breed geskakeerde samelewing, devalueer die kerk homself tot 'n sosiaal-psigologiese of kultuur-sosiologiese instelling. Aan die ander kant is daar ook die beginsel van universaliteit in eie kring en van die enkaptiese vervlegting van die verskillende verbande. Die kerk is geen skip wat afgetrokke op die waters lê sonder dat dit méér kontak het as maar net gedra te word deur die waters nie. Die kerk as binneste konsentriese sirkel is deel van die koninkryk, het 'n noue verband met die koninkryk, is selfs orgaan en vooruitgeworpe stuk van die ryk. Die taak van die kerk moet afgestem wees op die koms van die koninkryk in die wêreld. Daarom moet dit vir die kerk in die hantering van die heilsmiddele die bediening van Woord en Sakrament, in die hantering van die sleutelmag, in barmhartigheidsdiens en pastorele arbeid, in sending en ekumene gaan om die koms van die koninkryk.

'n Derde aspek wat ek moet beklemtoon is dat die kerk nooit mag voorgee dat hy die prerogatief besit om draer te wees van die Woord van God of selfs van die Konfessie nie. Dit werk klerikalisme in die hand en weerspieël iets van die Rooms-Katolisisme waar die leke tot onmondigheid gedoem is. Nee, die Woord is vry en kan nie gebind word nie. Enige Christen of Christelike instelling of organisasie het nie alleen die reg maar ook die plig om te leef en te werk, d.w.s. kultureel besig te wees by die lig en onder die tug van Gods Woord.

In die lig van hierdie paar onderskeidings en verduidelikings kan ons nou die taak van die kerk bepaal t.o.v. kultuur.

Ek wil begin met 'n uitspraak van Schilder: „De kerk mag, o neen, niet eens de kleinste directe cultuurkring zijn; maar zij moet de grootste indirecte cultuurmacht zijn” (K. Schilder, a.w. p. 112). Taak van die kerk is amptelike diens van die Woord maar dan sonder die pretensie dat die Woord eiendom van die kerk is. 'n Christelike kerk wat die Woord van God vry gee vir heel die lewe en nie aan homself bind en onderwerp nie, en daarmee sy eie roeping bly eerbiedig, oefen 'n invloed uit op sy tyd en omgewing wat ver uitreik buite die grense van sy eie kompetensie. Nie maar die predikant of kerkraad of kerklike vergadering is dan die sout

belijdenis, die vasthoudt, dat alle dinge, ook in deze wereld, doelt op Christus, dat zijn Lichaam het hoofdelement is, en dat men in dien zin zeggen kan, dat de kerk van Christus het middelpunt der wereldhistorie vormt, levert een beginsel van historiebescouwing, dat zeer hoog staat boven de gemeene opvatting der geschiedenis" (Gemeene Gratie I, p. 223, 224).

Ondersteuning vir bogenoemde onderskeiding vind ons in Ef. 1 : 20—22. „God het Hom laat sit aan sy regterhand in die hemele, bo alle owerheid en mag en krag en heerskappy en elke naam wat genoem word, nie alleen in hierdie wêreld nie maar ook in die toekomstige. En Hy het alle dinge onder sy voete onderwerp en Hom as Hoof bo alle dinge aan die gemeente gegee, wat sy liggaam is, die volheid van Hom wat alles in almal vervul".

Uit hierdie Skrifwoord blyk dat Christus Jesus die sentrum is waarom alles draai, die Hoof van die kerk wat met Hom een is en Koning oor alle dinge, maar terselfdertyd word die belangrike plek wat die kerk hier inneem, beklemtoon. Cullmann stel dit so: „Die kerk is nie maar 'n snit nie, maar dit is die enigste punt van waaruit die ganse regering van Christus sigbaar word, en wat hier geskied, werk sigself uit op beslissende wyse in die regering van Christus" (Oscar Cullmann, *Königsherrschaft Christi und Kirche im Neuem Testament*, Zürich, 1941).

As ons hierdie onderskeiding vashou van kerk, koninkryk en wêreld waarvan Christus die sentrum is, kan ons die verhouding van kerk en kultuur ook makliker bepaal.

'n Tweede aspek is 'n wysgerige. Aan die een kant moet gestel word die beginsel van soewereiniteit in eie kring, natuurlik nie absolute soewereiniteit soos die beginsel soms gekarikaturiseer word nie maar afgeleide soewereiniteit. In die ontsluitingsproses van die samelewing kan die bestaan van verskillende verbande wat soewerein in eie kring naas mekaar bestaan met 'n eie aard en funksie nie ontken word nie. Naas die kerk is daar talle samelewingsverbande, maar elkeen het grense. Daarom moet die kerk in sy geïnstitueerde openbaring rekening hou met sy eie bevoegdheid en nie pretendeer, soos die Roomse Kerk of die volkskerk in Protestantse lande, dat hy ten opsigte van alle kulturele aktiwiteite daadwerklik moet meewerk nie. Deur hom daadwerklik te

bemoei met al die konkrete situasies in al die vertakkinge van die breed geskakeerde samelewing, devalueer die kerk homself tot 'n sosiaal-psigologiese of kultuur-sosiologiese instelling. Aan die ander kant is daar ook die beginsel van universaliteit in eie kring en van die enkaptiese vervlegting van die verskillende verbande. Die kerk is geen skip wat afgetrokke op die waters lê sonder dat dit méér kontak het as maar net gedra te word deur die waters nie. Die kerk as binneste konsentriese sirkel is deel van die koninkryk, het 'n noue verband met die koninkryk, is selfs orgaan en vooruitgeworpe stuk van die ryk. Die taak van die kerk moet afgestem wees op die koms van die koninkryk in die wêreld. Daarom moet dit vir die kerk in die hantering van die heilsmiddele die bediening van Woord en Sakrament, in die hantering van die sleutelmag, in barmhartigheidsdiens en pastorele arbeid, in sending en ekumene gaan om die koms van die koninkryk.

'n Derde aspek wat ek moet beklemtoon is dat die kerk nooit mag voorgee dat hy die prerogatief besit om draer te wees van die Woord van God of selfs van die Konfessie nie. Dit werk klerikalisme in die hand en weerspieël iets van die Rooms-Katolisisme waar die leke tot onmondigheid gedoem is. Nee, die Woord is vry en kan nie gebind word nie. Enige Christen of Christelike instelling of organisasie het nie alleen die reg maar ook die plig om te leef en te werk, d.w.s. kultureel besig te wees by die lig en onder die tug van Gods Woord.

In die lig van hierdie paar onderskeidings en verduidelikings kan ons nou die taak van die kerk bepaal t.o.v. kultuur.

Ek wil begin met 'n uitspraak van Schilder: „De kerk mag, o neen, niet eens de *kleinste* directe cultuurkring zijn; maar zij moet de grootste indirecte cultuurmacht zijn” (K. Schilder, a.w. p. 112). Taak van die kerk is amptelike diens van die Woord maar dan sonder die pretensie dat die Woord eiendom van die kerk is. 'n Christelike kerk wat die Woord van God vry gee vir heel die lewe en nie aan homself bind en onderwerp nie, en daarmee sy eie roeping bly eerbiedig, oefen 'n invloed uit op sy tyd en omgewing wat ver uitreik buite die grense van sy eie kompetensie. Nie maar die predikant of kerkraad of kerklike vergadering is dan die sout

van die aarde nie maar aan elke dissipel van Jesus Christus, elke gelowige, word die Woord van God meegee sodat hy of sy buite die geïnstitueerde kerk as dankbare verlore die sout van die aarde kan wees (vgl. S. U. Zuidema, Kerk en politiek, in Bene Meritus, Kampen 1958). So word Christelike kultuur beoefen.

Maar meer nog die kerk se taak is positief om sy lidmate te vorm en te bewapen, ja om die heiliges toe te rus vir hulle dienswerk. So gesien is die kerk die arsenaal, die vuurherd, nog beter gestel, die kragstasie van waaruit soveel krag en lig uitstraal dat die universele geestelike heerskappy van Christus oral tot vergestaltung kan kom. Die geskiedenis het dit bewys. Paulus was, kultureel besien, as verkondiger van die goeie boodskap meer werd as 'n duisend howelinge van die korrupte hofhouding van Nero. Schilder het in die verband beweer: „Luther met zijn ronde kop, als hij eindelijk een vrouw trouwt, en weer gezond kan lachen, is als saneerend, en richtingwyzend cultuurproducent honderd ducaten waard, teenover heel de stoet van pauselijke en keizerlijke hofhouding, die er nauwelijks één waard is, ook uit cultuur-oogpunt” (Schilder, a.w., p. 70). En veral in die Calvinistiese lande waar die kerk sy regte plek ingeneem het, was 'n kultuuroopbloei te bespeur wat nie maklik na waarde geskat kan word nie.

Ons kan dus konkludeer dat die kerk in sy unieke taak van Woordverkondiging en die vervulling van die besondere ampte met alles wat dit inhou, op unieke en onvervangbare wyse meewerk aan Christelike kultuur en daarmee ook aan die realisering van die koninkryk van God. Hy weerhou hom van kulturele bemoeisiekheid met allerlei kulturele skemas en rade en met allerlei deskundige pretensies. Maar hy werk mee aan Christelike kultuur deur sy lidmate toe te rus en volle steun te gee in hulle Christelike kultuurarbeid, of dit nou onderwys of kuns of wetenskap of bedryf of boerdery is.

5. Kort historiese oriëntering

Vir ons doel kan ons by die Middeleeue begin.

Die sintese-ideaal van die Middeleeue, soos vergestalt in die sogenaamde corpus christianum van die Rooms-Katolieke Kerk, het die skolastiese visie op natuur en genade ten grond-

slag. Die kerk staan in die sfeer van die genade of bonatuurlike en die staat en die res van die samelewing behoort tot die natuurlike sfeer. Aangesien egter die kerk in die sfeer van die genade of bonatuurlike staan en beskik oor die leiding en gesag ten aansien van alle sake van leer en lewe, dogmata et mores, moet die staat en die res van die samelewing, wat tot die natuurlike terrein behoort, hulle in gehoorsaamheid buig voor die kerklike gesag. Alle kultuuraktiwiteite, soos politiek en onderwys, kuns en wetenskap word nou ondergeskik gestel aan die oppergesag van die kerk. Die kerk van die Middeleeue kan dus beskou word as die totaalverband van die Christenheid.

Ongetwyfeld moet daar waardering wees vir die positiewe bydrae wat die kerk gelewer het op die gebied van onderwys, armsorg, wetenskap, kuns, ens. Maar die negatiewe resultate is oorweldigend. Bloot empiries besien kan gekonstateer word dat die sintese wat die corpus christianum-ideaal en -praktyk meegebring het tussen kerk en kultuur 'n ongewenste saak is. Dit moes en het onwillekeurig gelei tot allerlei eksessiewe optredes en verhoudinge soos die kerk se bevoogding van allerlei terreine waar hy nie tuis hoort nie, die vertraging en onderdrukking van privaat en organisatoriese inisiatief in verband met kultuur en selfs die verstarring op velerlei gebied.

Prinsipieel besien is daar nog veel ernstiger besware. Die dualisme van die Roomse standpunt het impliseer dat die kerk die hoeder, die bewaarder en inspireerder is van die natuurlike lewe, waaronder ook kultuur val en laasgenoemde het nie self te doen met geloof en met die Bybel nie. Hierdie klerikalisme bring onwillekeurig ook mee dat die kerk-instituut sy grense oorskry, self verwêreldlik en die evangelie ten opsigte van die eintlike taak van die kerk as bedienaar van die versoening verduister. Die kerk is na sy wese corpus Christi in die wêreld en hy mag nooit 'n corpus christianum word nie.

Met die Reformasie het hierin 'n radikale verandering gekom. Luther het bepaald afwysend gestaan teenoor alle pogings om kultuur Christelik te beoefen. Sy standpunt was dat Christus nie die bestuur oor politieke of ekonomiese, d.w.s. kulturele lewe besit nie, maar Hy is Koning wat die ryk van die duiwel verwoes en die mense red. Die tipiese

onderskeiding van Luther is dié van die twee ryke waardeur hy die tweërlei heerskappy van God oor sy skepping bedoel. Hy regeer op regstreekse wyse die geestelike regiment wat gestalte vind in die bediening van Woord en sakrament tot vergewing van sondes. God regeer ook in die wêreldlike regiment deur middel van mense wat Hy daarvoor in die amp plaas.

Calvyn het die Roomse skema van natuur en genade radikaal verwerp, aan die staat het hy naas die kerk volstreckte vryheid opgeëis, terwyl hy beide geplaas het onder die volstreckte soewereiniteit van God en verder het hy aan die individuele gelowige kragtens die amp van die gelowige 'n mondigheid toegeken wat onder die gesigspunt van roeping aan hom 'n taak gee op elke terrein van die lewe. In al sy aktiwiteite van wetenskap en kuns, musiek en tegniek en selfs alledaagse dinge van eet en drink staan en handel die mens in vryheid wat verantwoordelikheid aan God inhou. Hier vind mens die fondamentsteen van Calvyn se kultuurfilosofie. In alles het die geloof in God mee te spreek en die mens se kulturele roeping staan in die teken van sy diens aan God.

Die direkte konsekwensie van Calvyn se standpunt was die ontvoogding van kulturele aktiwiteite aan die geïnstituëerde kerk as 'n reaksie teen Rome maar verder 'n plasing van die ganse lewe van die Christen in sy amp as gelowige onder die geloofserns van sy geroepenheid tot diens aan God in die wêreld. Kultuur word dus ook geplaas onder geloofsbeslag waar die gesag van Christus en sy Woord geld.

Die Renaissance, Franse Rewolusie en Aufklärung het Wes-Europa sowel as sy hele invloedssfeer, waaronder ook Suid-Afrika, geplaas onder die invloed van die humanisme. Daarin staan die mens in die sentrum wat met sy rede homself tot alles in staat waan. Die groot geeste van die Franse Rewolusie en die Aufklärung het ingeval met die reformatoriese beginsel van die onttrekking van kultuuraktiwiteite aan die supremasie van die kerk, maar met 'n linkse motief om dit onder die gesag van die menslike rede te plaas. Kultuur is dus ook aan die gesag van Christus en sy Woord onttrek en daarmee het dit die opstandskarakter van die kultuur teen God gestimuleer. Dit het selfverlossingskultuur geword. Uit Engeland het die Humanisme die aksent ontvang

van die Deïsme, 'n filosofie wat God nog wel as Skepper erken maar die geskapene, ook die mens se aktiwiteite buite die kerklike en eng-godsdienstige lewe emansipeer van sy betrokkenheid op God en sy Woord. Onwillekeurig het dit uitgeloop op die sekularisme van die twintigste eeu. Dit is die tersydestelling van alle Christelike en Skriftuurlike norme vir die denke en lewe van die mens, ook dus vir kulturele aktiwiteite. In hierdie proses het die eksistensialisme ook 'n geweldige rol gespeel.

6. Situasia in Suid-Afrika

As ons na die Afrikaanse volkskultuur kyk dan vertoon dit soos 'n kabel waarin verskillende drade ingevleg is. Die prominentste draad is waarskynlik nog die Calvinistiese maar baie opvallend is tog ook die draad van die deïstiese lewensbeskouing.

Die Afrikanervolk het kultureel gesien, ontsaglik baie verengels. Die deïstiese dualisme van skeiding tussen geloof en wetenskap, geloof en politiek, geloof en ekonomie, geloof en sport, geloof en tegniek met die skouerophalende neutralisme ten opsigte van alles wat nie tot die kerk en die binnekamer behoort nie, is skering en inslag in die lewenspatroon van duisende Afrikaners, nie net van die gewone man nie maar van baie intellektueles. Hoe sterk en onverbloemd klink die humanisme deur in sulke politieke slagspreuke soos: Suid-Afrika red jouself; ons bou 'n nasie; skeep jou eie toekoms, ens? Hoe duidelik word dit weerspieël in 'n neutrale onderwysstelsel en neutrale wetenskapsbeoefening? Hoe blatant figureer dit in die beoordeling van kuns alleen maar met kunsnorme? Hoe gevaarlik kom dit tot openbaring in die welvaartstaattendense? Hoe subtiel het dit in die kerke ingesluip deur die vervanging van kerklik, diakonale barmhartigheid met allerlei filantropiese en liefdadigheidskemas? Elkeen van hierdie sake het 'n eie geskiedenis en opset.

Langs die draad van deïsme is in ons volkskultuurkabel, veral gedurende die laaste paar dekades, ook ingeweef die Amerikanisme. Die „American way of life” het meer en meer sy vat op ons mense gekry. Hier het ons te doen met 'n pragmatistiese, materialisties georiënteerde strewe na nuttigheid, doeltreffendheid en gelykheid. Daarvoor word alles in-

gespan — reklame, organisasie, outomatisasie, ens. Dit gaan in die Amerikaanse 5c lektuur soos trouens ook in die meeste films om die sensasionele, die misdadige, die seks-avontuurlike, kortom die dinge wat sentreer om die laagste drange en drifte van die mens. Wie beweer dat in hierdie opset plek is vir wat Calvyn genoem het „innerweltlike Askese”, koester verwagtinge wat bo die vermoë van die allerheiligste uitgaan.

'n Laaste draad wat ek wil noem en wat veral in ons literatuur ingewef word is die van die eksistensialisme. Eksponente hiervan is daar al genoeg onder Afrikaanse skrywers en digters. Om met baie voorbeelde uit o.a. die boeke van die sestigers dit te staaf sal ons te lank besig hou. Genoen is dit om een enkele greep te maak uit „Lobola vir die lewe” van André Brink. Hy lê die volgende woorde in die mond van die held van die boek nl. Francois Raubenheimer waar hy op die punt staan om Parys toe te vertrek: „En daarom is ek dan weg, moeg en siek en sat van wit en swart, moeg van voetbal en politiek, moeg van adollessensie, moeg van volksfeeste wat van bo af gereël word vir alle gewillige skape, moeg vir die gemoduleerde gebulder van volksmanne en politieke predikante, moeg vir bombastiese koerantredakteurs wat alle wysheid in pag het en nie die insig van 'n vlieg nie, moeg vir gekyf oor 'n verlede van boweardse helde, moeg van Godsbeskikte wel en wee, moeg van uitverkorenheid en volkspele en braaivleis en jukskei en die hele verdomde kermis wat as „kultuur” bekend staan”.

7. Die toekoms

Uit die verlede, so het ons bemerk, is verskillende drade ingevleg in die kabel van die Afrikaanse volkskultuur. 'n Onmoontlike taak is dit om enigsins die drade te ontwar en net so moeilik om voorspellings te waag. Veral wat die kerk se rol betref, is dit uiters moeilik bepaalbaar. Die enkele gedagtes wat volg is dus uiteraard spekulatief.

Van een saak is ons egter oortuig omdat dit tans 'n stuk belewenis is: die Afrikaanse volkskultuur staan onder bedreiging van geweldige magte. Daar is onheilsmagte wat lê en loer op die ondergang van ons volkseïendomlike, en die vraag is of ons dit volstandig die hoof kan bied. Verder is

ook 'n feit dat ons leef in 'n ongunstige tyd vir die handhawing van die volkskultuur. Die gees van die tyd is dié van nivellering van grense, dit is dié van internasionalisme, dit is dié van wêreldburgerskap, dit is dié van ideologiese pluralisme waarin simpatieë vir die eie eenvoudig kontrabande is. Daarby swiep die ongeloof en die onkerklikheid soos 'n vloedgolf aan teen die mure van die kerk.

Wat kan ons verwag na nog 'n dertig of veertig jaar? Persoonlik meen ek dat, ondanks die bedreiging van buite en van binne, daar genoeg rede is om aan die doemprofete wat net maar die swart kant van 'n saak sien, te sê dat dit wat moeiszaam opgebou is oor geslagte heen en onder groot druk, seker nie in enkele dekades kan verkrummel nie. Ondanks onrusbarende verskynsels kan ons tog met groot beslistheid beweer dat die oorgrote meerderheid van die Afrikaners hul kulturele erfenis hoog ag en sal bly hoog ag. Die Afrikaanse taal, die Afrikaanse boek, die Afrikaanse universiteit, die Afrikaanse volksang en volkspele, die Afrikaanse kommandostelsel en regeringstelsel, die Afrikaanse ekonomiese strewes, die Afrikaanse regspleging, die Afrikaanse diplomatieke diens, die Afrikaanse uitsaaidiens en Afrikaanse toneel — dit alles vertoon geen tekens van agteruitgang en allermens tekens van verdwyning. Inteendeel, ons kan spreek van ontwikkeling en groei en vernuwing. Ons kan spreek van die Afrikaanse volkskultuur as dié vormende faktor van die volkere van Suider-Afrika.

Hierby verrys egter 'n ontsaglike aktuele vraag. Is al hierdie uitinge van ons volkskultuur wel Christelik gemotiveerd? Is dit gewortel en gegrond in die diep Skriftuurlike beginsel van diens aan God? Staan dit in die teken van die dankbaarheid en kan dit die toets deurstaan van wat kultuur in der waarheid moet wees nl. koninkrykskultuur? Het dit ook betekenis vir die ewigheid, vir die Nuwe Jerusalem?

Die alternatief is opstandskultuur, selfdiens, mensverheerliking, Babeldiens. Daar is tussen die twee geen middeweg nie.

Wat die rol van die kerk betref, is die taak en die roeping duidelik. 'n Ja en 'n nee is nodig van die kerk se kant. 'n Ja in soverre ons volkskultuur diens is aan die koninkryk van God maar 'n nee in soverre dit opstandskultuur, selfverlossingskultuur is. Daar moet by die kerk 'n intense ge-

interesseerdheid wees in soverre die Naam van Christus vergestaltung vind in kulturele aktiwiteite, maar daar moet ook 'n oorwoë gereserveerdheid wees in soverre daar dekadensie en afval is.

Vir die kerk sal daar in Suid-Afrika meer en meer die versoeking opduik om self verkulturiseer te word. Dit is geen geringe gevaar nie. Dit is die teendeel van wat ons in die Middeleeue gevind het. Toe is die kultuur verkerklik. Tans is die gevaar net andersom. Roepstemme in dié verband is daar genoeg. In Amerika het die kerk onder die aanslag van die „Social Gospel” versosialiseer, in Nederland het 'n groot deel van die kerk onder die geroep van solidariteit vergeet dat hy 'n „corpus alienum”, 'n vreemde liggaam in hierdie wêreld, of soos Calvyn dit gestel het, 'n pelgrim in die wêreld is. Die kerk staan onder die dagorder van sy Hoof om *in* die wêreld maar nie *van* die wêreld te wees nie. As die kerk in Suid-Afrika gaan swig voor die tendens om die nasionale voor die Christelike in te span, as dit die pad opgaan van volkskerk te word i.p.v. kerk van Christus, as dit hom vir allerlei sosiale programme en skemas beywer i.p.v. die bediening van die versoening te behartig, dan word daarmee die koninkryk afgebreek i.p.v. gebou.

Aan die ander kant moet die kerk volkome en meer as ooit tevore bewus wees van sy ontsaglike roeping om as vuurherd en kragentrale te dien van waaruit Christus sy Naam en sy roem wil verbrei sodat deur middel van mondige en goedtoegeruste lidmate die koninkryk van God mag kom. Christus Jesus staan in die sentrum van kerk, koninkryk en wêreld. Hy moet as Koning heers totdat Hy al sy vyande aan sy voete gestel het wanneer die volkomenheid van sy ryk aanbreek waarin God alles sal wees in almal.

S. C. W. Duvenage.

P.U. vir C.H.O.